

Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix* (H4010)

Verkorte naam: Vochtige heiden

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage I (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: Het habitatype betreft vochtige ofwel natte heidegemeenschappen op voedselarme, zure zand- en veenbodems. Kenmerkend is de hoge bedekking van gewone dophei (*Erica tetralix*).

Vochtige heide van dit habitatype komt in ons land zowel op zandgronden voor als op laagveen. De begroeiingen van de natte zandgronden variëren afhankelijk van de waterhuishouding, de ouderdom en het leemgehalte van de bodem. De gemeenschap heet Associatie van gewone dophei (*Ericetum tetralicis*). De meest zure en natte heiden tenderen naar hoogveen. Open begroeiingen zijn vaak rijk aan korstmossen. Op leemhoudende standplaatsen bevatten de natte heidebegroeiingen veelal soorten van blauwgraslanden en heischraal grasland (zie habitattypen H6410 en *H6230).

In laagveengebieden vormt vochtige heide een eindstadium in de verlanding. De dwergstruikgemeenschappen met gewone dophei komen hier tot ontwikkeling door gestage groei van het veenpakket tot boven de grondwaterspiegel. Deze gemeenschap staat bekend als Moerasheide (associatie *Sphagno palustris-Ericetum*).

Ook in verdroogde, niet vergraven hoogveengebieden komen dopheibegroeiingen voor. Die worden niet tot dit habitatype gerekend, maar beschouwd als deel van habitatype H7120 (aangetast hoogveen). Op plagplekken in de natte heide ontwikkelen zich doorgaans begroeiingen van het habitatype H7150 (slenken in veengronden). In gedegradeerde vochtige heide gaan grassen zoals pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) domineren of treden struiken zoals gagel (*Myrica gale*) op de voorgrond. Als zulke gemeenschappen met dopheidegemeenschappen kleinschalige mozaïeken vormen worden ze als deel van het habitatype beschouwd. De begroeiingen van vochtige heide worden gerekend worden tot twee verschillende verbonden. Binnen dit habitatype worden twee daarmee samenvallende subtypen onderscheiden.

Subtypen:

Subtype A. Vochtige heide (*hogere zandgronden*) : Natte heide op zandgronden (verbond *Ericion tetralicis*);

Subtype B. Vochtige heide (*laagveengebied*) : Moerasheide (verbond *Oxycocco-Ericion*).

Vegetatietypen:

Goed: Begroeiingen die tot de associaties *Ericetum tetralicis* (11Aa2) (subtype A) of *Sphagno palustris-Ericetum* (11Ba2) (subtype B) worden gerekend;

Matig: Rompgemeenschappen met dominantie van grassen of struiken, zoals *RG Molinia caerulea-[Oxycocco-Sphagnetea]* (11RG2) waarin nog wel Gewone dophei bedekkend (> 5%) aanwezig is (subtype A) of waarin veenmossen een bedekking hebben van tenminste 10% (subtype B).

Daarnaast worden begroeiingen met gagel, de *RG Myrica gale-[Oxycocco-Sphagnetea]* (11RG3), tot het habitatype gerekend, in zoverre deze met de bovengenoemde plantengemeenschappen kleinschalige mozaïeken vormen, maar niet domineren. Zelfstandige vormen van de genoemde rompgemeenschappen behoren niet tot het habitatype, maar kunnen hierin wel omgevormd worden.

Code habitat (sub)type	Code	Vegetatietypen	Represen-tativiteit	Voor-waarde
4010A	10RG04	<i>RG Molinia caerulea-Sphagnum-[Scheuchzerietea]</i>	matig	2
4010A	11AA02	<i>Ericetum tetralicis</i>	matig	
4010A	11AA02	<i>Ericetum tetralicis</i>	goed	

Code habitat (sub)type	Code	Vegetatietypen	Repre- tativiteit	Voor- waarde
4010A	11AA02A	<i>Ericetum tetralicis sphagnetosum</i>	goed	
4010A	11AA02B	<i>Ericetum tetralicis vaccinietosum</i>	goed	
4010A	11AA02C	<i>Ericetum tetralicis typicum</i>	goed	
4010A	11AA02D	<i>Ericetum tetralicis cladonietosum</i>	goed	
4010A	11AA02E	<i>Ericetum tetralicis orchietosum</i>	goed	
4010A	11RG02	<i>RG Molinia caerulea-[Oxycocco-Sphagnetea]</i>	matig	2
4010A	11RG03	<i>RG Myrica gale-[Oxycocco-Sphagnetea]</i>	matig	2
4010B	10RG04	<i>RG Molinia caerulea-Sphagnum-[Scheuchzerietea]</i>	matig	
4010B	11BA01	<i>Erico-Sphagnetum magellanicum</i>	matig	
4010B	11BA01B	<i>Erico-Sphagnetum empetretosum</i>	goed	
4010B	11Ba02	<i>Sphagno palustris-Ericetum</i>	goed	

Relatief belang in Europa: zeer groot (subtypen A en B).

Het habitatype komt in Europa voor in een brede strook langs de Atlantische kusten. De natte heiden op de hogere zandgronden van Nederland behoren tot de meest uitgestrekte en best bewaarde voorbeelden. De vochtige heide op laagveen is in Europa tot nu toe alleen bekend uit moerasgebieden van het laag gelegen deel van Nederland.

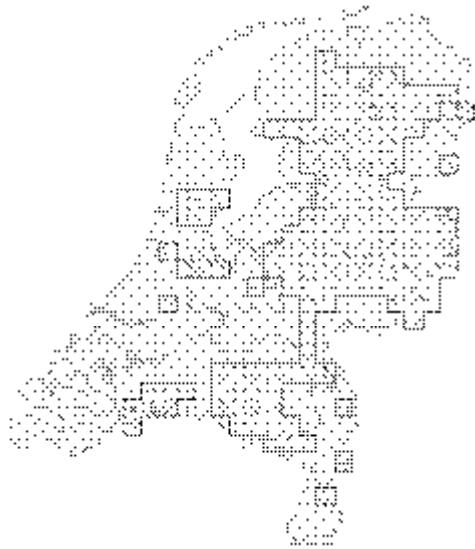
3. Kwaliteit

Kenmerken van een goede structuur en functie:

- Dominantie van dwergstruiken (> 50%);
- Bedekking struiken en bomen is beperkt < 10%;
- Bedekking van grassen is beperkt < 25%;
- Hoge bedekking van veenmossen (subtype B, en lokaal subtype A);
- Hoge soortenrijkdom van mossen en korstmossen;
- Combinatie van hoogveensoorten en zogenoemde minerotrafente soorten (subtype B);
- Onderdeel van heidelandschap (subtype A)voetnoot;
- Aaneengesloten oppervlakte van het type bedraagt tenminste 0,5 ha.

4. Bijdrage van gebieden

Verspreiding binnen Nederland: Het habitatype komt voor op de hogere zandgronden. Het gaat daarbij zowel om vlakke dekzandgebieden als keileemplateaus (subtype A), en laagveenmoerassen (subtype B).



Verspreidingskaart vochtige heiden

Huidig voorkomen en Natura 2000: Subtype A (vochtige heiden *hogere zandgronden*) heeft in ons land een oppervlakte van ruim 1.000 ha, waarvan meer dan 60% binnen het Natura 2000 netwerk. De oppervlakte van subtype B - moerasheide (vochtige heiden *laagveengebied*) is veel kleiner en bedraagt hooguit 30 ha; meer dan 90% hiervan ligt binnen de Natura 2000 gebieden. Op de hogere zandgronden herbergt het Dwingelderveld (30) de grootste aaneengesloten natte heide van West-Europa (subtype A). Andere gebieden met een grote oppervlakte aan goed ontwikkelde vochtige heide op zandgrond zijn Drents Friese wold (27), Leenderbos, Groote heide & De Plateaux (136) en Veluwe (57). Daarnaast is er een groot aantal gebieden met een kleine oppervlakte natte heide van goede kwaliteit. In de laagveengebieden komt het habitatype als subtype B voor met grote oppervlakten in Nieuwkoopse plassen & De Haeck (103), Weerribben (34), Wieden (35) en Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (92).

H4010A vochtige heiden (*hogere zandgronden*): relatieve bijdrage van Natura 2000 gebieden

Natura 2000 gebied	Habitat code	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Drents-Friese Wold & Leggelderveld	H4010A	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Dwingelderveld	H4010A	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	H4010A	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Springendal & Dal van de Mosbeek	H4010A	++	++	(1) Bijzondere kwaliteit
Veluwe	H4010A	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Aamsveen	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Bargerveen	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Bergvennen & Brecklenkampse Veld	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Boddenbroek	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Boetelerveld	H4010A	+	+	(1) Opp. 2-15%
Borkeld	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Brabantse Wal	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit (2) Opp. 2-15%
Brunsummerheide	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Buurserzand & Haaksbergerveen	H4010A	+	+	(1) Opp. 2-15%
Dinkelland	H4010A	+	+	(1) Opp. 2-15%
Drentse Aa gebied	H4010A	+	+	(1) Opp. 2-15%

Natura 2000 gebied	Habitat code	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Drouwenerzand	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Elperstroomgebied	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Fochteloërveen	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit (2) verandering opp. van <2% naar 2-15%
Groot Zandbrink	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Havelte-Oost	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit (2) verandering opp. van <2% naar 2-15%
Kampina & Oisterwijkse Vennen	H4010A	+	+	(1) Opp. 2-15%
Kempeland-West	H4010A	+	+	(1) Opp. 2-15%
Landgoederen Brummen	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Lemselermaten	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Lonnekermeer	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Maasduinen	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Mantingerzand	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit (2) verandering opp. van <2% naar 2-15%
Meinweg	H4010A	+	+	(1) Opp. 2-15%
Regte Heide & Riels Laag	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Sallandse Heuvelrug	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Stelkampsveld	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Strabrechtse Heide & Beuven	H4010A	+	+	(1) Opp. 2-15%
Teeselinkven	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Vecht en Beneden-Reggegebied	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Wierdense Veld	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Wijnjeterper Schar	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Willinks Weust	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Witte Veen	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Witterveld	H4010A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Engbertsdijkvenen	H4010A	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit
Korenburgerveen	H4010A	-	-	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit
Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	H4010A	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit

H4010B vochtige heiden (laagveengebied): relatieve bijdrage van Natura 2000 gebieden

Natura 2000 gebied	Habitat code	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	H4010B	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Weerribben	H4010B	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Wieden	H4010B	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	H4010B	+	++	(1) Opp. 2-15% (2) opp. breidt uit naar >15%
Naardermeer	H4010B	+	+	(1) Opp. 2-15%
Oostelijke Vechtplassen	H4010B	+	+	(1) Opp. 2-15%
Polder Westzaan	H4010B	+	+	(1) Opp. 2-15%
Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	H4010B	+	+	(1) Opp. 2-15%

Natura 2000 gebied	Habitat code	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Alde Feanen	H4010B	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit en uitbreiding oppervlakte
Rottige Meenthe & Brandermeer	H4010B	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit en uitbreiding oppervlakte

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends: Natte heide op zandgrond (subtype A) komt verspreid voor in het merendeel van de heideterreinen op de hogere zandgronden. Ontginning en bosaanplant hebben in de loop van de 20^e eeuw het type in oppervlakte achteruit doen gaan, maar er resteren nog aanzienlijke hoeveelheden. De achteruitgang van de kwaliteit is relatief gezien een groter probleem. Natte heide heeft vrijwel overal te maken met ontwatering, vermesting vanuit o.a. landbouwgronden en/of achterstallig onderhoud. Hierdoor zijn aanzienlijke oppervlakten van het habitatype armer aan soorten geworden. Ten dele zijn de natte heiden dichtgegroeid met soortenarme pijpenstrootje-begroeiingen en struweel. Vanwege deze achteruitgang van de kwaliteit kregen kenmerkende plantensoorten als klokjesgentiaan, beenbreek en de vlinder het gentiaanblauwtje de Rode Lijst-status. De perspectieven voor duurzaam herstel van de kwaliteit zijn niet gunstig omdat op veel locaties de waterhuishouding is aangetast en de stikstofdepositie te hoog is. Moerasheide (subtype B) is een zeldzame begroeiing die zich ontwikkelt uit jaarlijks gehooide veenmosrietland dat geleidelijk meer en meer onder invloed van regenwater komt te staan. Buiten natuurreservaten is dit type van dopheidebegroeiing volledig verdwenen door ontginning of verwaarlozing van beheer, waarna struweel en bos zijn ontstaan. Er zijn enkele locaties waar het type zich momenteel weet uit te breiden (Nieuwkoopse Plassen), maar overal elders gaat het in oppervlakte achteruit door verbossing (Weerribben).

Recente ontwikkelingen: In de periode 1994-2004 zijn geen significante ontwikkelingen opgetreden.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig (beide subtypen)

Het verspreidingsgebied van de natte heiden is in omvang min of meer gelijk gebleven sinds de laatste ontginningen. Het lijkt erop dat het verspreidingsgebied van subtype B (moerasheide) zich gaat uitbreiden door de ontwikkeling van het subtype op de grens van Drenthe en Groningen (oeverlanden Zuidlaardermeer).

Beoordelingsaspect oppervlakte: matig ongunstig (beide subtypen)

De oppervlakte van de goed ontwikkelde voorbeelden van subtype A (natte heide op zandgronden) is sinds de jaren 1950 verder afgenomen door struweelvorming en vergrassing. De oppervlakte aan moerasheide (subtype B) is sindsdien min of meer stabiel, maar gering en mede hierdoor kwetsbaar. Met het oog op duurzaam behoud wordt de oppervlakte moerasheide als matig ongunstig beoordeeld.

Beoordelingsaspect kwaliteit: matig ongunstig

1. Typische soorten: Een aantal typische soorten is binnen de dopheidebegroeiingen afgenomen. Vooral het gentiaanblauwtje is sterk bedreigd.

2. Structuur en functie: De dopheidebegroeiingen van het habitatype staan nog steeds op veel locaties onder druk door verdroging, vermesting en versnippering.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

Voor het behoud van het type op lange termijn is de depositie aan voedingsstoffen via de lucht nog steeds te hoog en zijn op veel plekken de hydrologische omstandigheden ongunstig.

Definitie gunstige staat van instandhouding: Voor een gunstige staat van instandhouding is voor subtype A (in goede kwaliteit) een verspreiding vereist over de hogere zandgronden in ons

land, met een oppervlakte van tenminste 600 ha. Subtype B dient tenminste in de laagveengebieden van Utrecht-Holland, Noord-Holland (boven het IJ) en Noordwest-Overijssel voor te komen, over een oppervlakte van minimaal 50 ha.

Oordeel: matig ongunstig

Aspect	1994	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Oppervlakte	matig ongunstig	matig ongunstig
Kwaliteit	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomst perspectief	matig ongunstig	matig ongunstig
Beoordeling Svl	matig ongunstig	matig ongunstig

Subtype A. Vochtige heide (hogere zandgronden)

Aspect	1994	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Oppervlakte	matig ongunstig	matig ongunstig
Kwaliteit	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomst perspectief	matig ongunstig	matig ongunstig
Beoordeling Svl	matig ongunstig	matig ongunstig

Subtype B. Vochtige heide (laagveengebied)

6. Literatuur

- Leerdam, A. van & Vermeer, J.G. 1992. Natuur uit het moeras! Naar een duurzame ecologische ontwikkeling in laagveenmoerassen. Rapport Staatsbosbeheer, Driebergen.